٢٤٧
٢١/ت

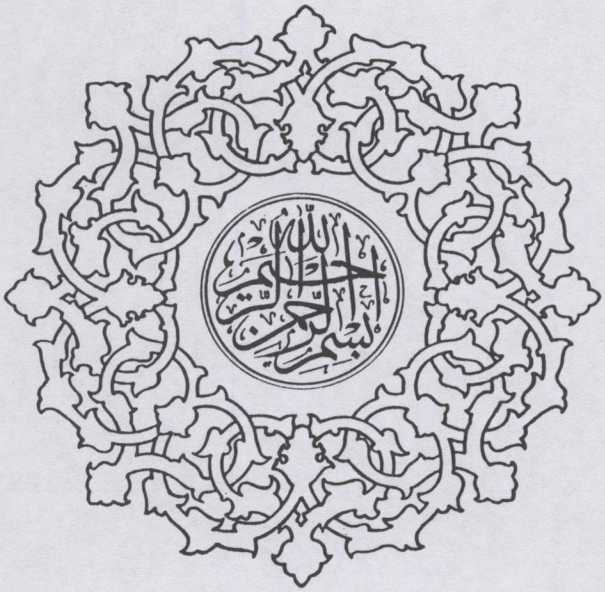

٤٧٤

٧٦٥

Hz. Masume (a.s)
ve
Kum Şehri

نام کتاب: حضرت معصومه(س) و شهر قم
ناشر: مرکز چاپ و نشر مجمع جهانی اهل‌بیت(ع)
مترجم: فخرالدین آلتان
زبان ترجمه: ترکی استانبولی

Hz. Masume (a.s) ve Kum Şehri
Çeviri: Fahrettin ALTAN
Yayınlayan: Dünya Ehl-i Beyt Kurultayı
İran İslam Cumhuriyeti
Tel:(0098-21)8907289
Fax:(0098-21)8893061
P.O.Box: 14155-7368
1. Baskı 2000
ISBN: 964-5688-39-6

İÇİNDEKİLER

Hz. Fatime-i Masume (A.S)'ın Ziyaretnamesi 7
Hz. Fatime-i Masume (A.S)'ın Hayati 12
Hz. Fatime-i Masume (A.S)'ın Şahsiyet Ve Fazileti 17
Hz. Masume'den Nakledilen Hadisler 19
Hz. Masume (A.S)'ın Mezarinin Yapımı 20
Kum Şehri'nin Tarihi Hakkinda Kisa Bilgi 24
Kum Şehrinin Önem Ve Fazileti Hakkinda Bazi Hadisler 27
Kum'daki İmam Evlatlari 30
Cemkeran Camii 37
Kum'daki Dini Medreseler 39

İÇİNDEKİLER

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

Ehl-i Beyt (a.s) sevgisinin değerini ancak Resulullah'ın risalet ve Peygamberliğinin değerini hakkıyla anlayanlar bilirler, çünkü Allah-u Teala buyuruyor ki: "De ki, ben sizden, Peygamberliğim karşısında, yakınlarımı sevmekten başka bir ücret istemiyorum." (Şura/ 23)

Bu muhabbetin iman çırağının yağı olduğunun ve Ehl-i Beyt'in muhabbetinden mahrum birinin iman ve ameli Allah katına yükselmeyeceğini ve sonunda da ya batıl taassuplara dönüşeceğini veya körkörüne bir taklitçilikten öteye geçmeyeceğini bir çok ayet ve hadis ışığında delillendirmek ve ispatlamak mümkün olduğu gibi İslam tarihinde Ehl-i Beyt'in karşıtı olan cephenin öncü şahsiyetlerinin durumunu mutalaa etmekle de bu hususu anlamak mümkündür.

Ehl-i Beyt'ten ayrı düşenler kimlerin bayrağı altında toplandılar? Hz. Hüseyin Kerbela'da yalnız bırakanlar kime hizmet ettiler? İmam Ca'fer Sadık'tan hadis nakletmeyen ve fetva almayanlar kimlerden hadis naklettiler? Ve kime taklit ettiler ve bu hususta hüccetleri ne idi?

Bizce geçmişi irdelemek sadece geleceğe ışık tutacak miktarda gerekir ve bu yüzden de inanıyoruz ki, kendi vazifemizin teşhisi doğrultusunda Kur'an ve sahih sünnet ve sahih tarih ışığında Ehl-i Beyt imanlarını tanımaya ve Allah'ın emri

doğrultusunda onlara karşı olan vazifemizi taşhis edip amel etmeye çalışmalıyız. Aksı taktirde nur, marifet ve ilim kaynağından mahrum kalmaya mahkum olacağız.

Bu eser Ehl-i Beyt İmamlarından 7. İmam'ın kızı Hz. Masume'nin hakkındadır. Bu fazilet ve ilahi şan sahibi hanımın makamı ve Allah Teala ile kullar arasındaki feyiz ve rahmet vesilelerinden biri olduğu -bu kitapta açıklanacağı üzere- Ehl-i Beyt İmamları tarafından bildirilmiş ve mezarının ziyaret edilmesi tavsiye edilmiştir.

Allah'tan müminlerin Ehl-i Beyt hakkındaki bilinç ve muhabbetlerinin daha güçlenmesini ve bu muhabbet doğrultusunda kendi hayatlarına yön verebilmelerini niyaz ediyoruz.

Dünya Ehl-i Beyt Kurultayı

Resulullah (s.a.a) buyurmuştur ki:

"Kim hayatının, benim hayatım gibi olmasını ve Rabbimin yarattığı Adn cennetinde kalmayı istiyorsa, benden sonra Ali'yi sevsin; Ali'nin sevdiğini sevsin ve benden sonraki imamlara tabi olsun. Şüphesiz onlar benim itretimdir (öz yakınlarımdır). Benim tiynetimden (toprağımdan) yaratılmışlardır. Onlara ilim ve hikmet verilmiştir. Ümmetimden onların fazilet ve üstünlüğünü inkar edenlere ve onların hakkında benim akrabalık hakkımı çiğneyenlere yazıklar olsun. Allah şefaatimi onlara ulaştırmasın."

Biharu'l-Envar c. 36, s. 269; *Tarih-i Bağdat* c.4, s.410;
Hilyet'ül Evliya cüz. 1, s. 84

زيـــارة السّيـدة الجليلـة
فاطمة بنت موسى بن جعفر عليها السلام
في بلدة قم الطّيبة

روىٰ العلامة المجلسي رحمه الله عن بعض كتب الزّيارات عن عليّ بن ابراهيم عن أبيه عن سعد الأشعريّ القميّ عن الرّضـا صـلوات الله عليه ، قال : قال : يا سعد عندكم لنا قبر ، قلت : جعلت فـداك قـبر فاطمة عليها السلام بنت موسى بن جعفر عليه السلام ، قال : بلى، من زارهـا عـارفاً بحقّها فله الجنّة، فاذا أتيت القبر فقم عند رأسها مستقبل القبلة وقُل أربعاً وثلاثين مرّة اَللهُ اَكْبَرُ وثلاثاً وثلاثين مرّة سُبْحانَ اللهِ وثـلاثاً وثلاثين مرّة اَلْحَمْدُ للهِ ثمّ قُل :

اَلسَّلامُ عَلىٰ آدَمَ صَفْوَةِ اللهِ، اَلسَّلامُ عَلىٰ نُوحٍ نَبِيِّ اللهِ، اَلسَّلامُ عَلىٰ اِبْراهيمَ خَليلِ اللهِ، اَلسَّلامُ عَلىٰ مُوسىٰ كَليمِ اللهِ، اَلسَّلامُ عَلىٰ عيسىٰ رُوحِ اللهِ، اَلسَّلامُ عَلَيْكَ يا رَسُولَ اللهِ، اَلسَّلامُ عَلَيْكَ يا خَيْرَ خَلْقِ اللهِ،

HZ. FATİME-İ MASUME (A.S)'IN ZİYARETNAMESİ

Hz. Fatime-i Masume (a.s)'ın mezarının ziyareti hususunda Hz. İmam Riza *aleyhisselam*'dan şu rivayet nakledilmiştir [1]:

> Mukaddes mezarın yanına vardığında kabrin baş ucunda durup kıbleye doğru yönel, 34 defa *Allah-u Ekber*, 33 defa *Subhanellah*, 33 defa da *Elhemdulillah* de; sonra şu ziyaretnameyi oku:

"Selam olsun Adem safvetullah'a[2]*, Selam olsun İbrahim Halilullah'a, Selam olsun Musa kelimullah'a, Selam olsun İsa Ruhullah'a. Selam olsun sana ey Resulullah, selam olsun sana ey Allah'ın en iyi yaratığı, selam olsun sana ey Allah'ın seçkin kulu, selam olsun sana ey Muhammed b. Abdullah, (ey) Peygamberlerin sonuncusu. Selam olsun sana ey Emir-ül Müminin Ali b.Ebi Talib; (ey) Resulullah'ın vasisi, Selam olsun sana ey alemlerin kadınlarının efendisi Fatıma. Selam olsun size ey Rahmet Peygamberinin torunları ve Cennet*

1- Biharu'l Envar *c. 102, s. 266*

2- *Allah'ın seçkin kulu Adem'e*

اَلسَّلامُ عَلَيْكَ يا صَفِيَّ اللهِ، اَلسَّلامُ عَلَيْكَ يا مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ خاتَمَ النَّبِيّينَ، اَلسَّلامُ عَلَيْكَ يا اَميرَ الْمُؤْمِنينَ عَلِيَّ بْنَ اَبي طالِبٍ وَصِيَّ رَسُولِ اللهِ، اَلسَّلامُ عَلَيْكِ يا فاطِمَةُ سَيِّدَةَ نِساءِ الْعالَمينَ، اَلسَّلامُ عَلَيْكُما يا سِبْطَيْ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ وَسَيِّدَيْ شَبابِ اَهْلِ الْجَنَّةِ، اَلسَّلامُ عَلَيْكَ يا عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ سَيِّدَ الْعابِدينَ وَقُرَّةَ عَيْنِ النّاظِرينَ، اَلسَّلامُ عَلَيْكَ يا مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ باقِرَ الْعِلْمِ بَعْدَ النَّبِيِّ، اَلسَّلامُ عَلَيْكَ يا جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ الصّادِقَ الْبارَّ الْاَمينَ، اَلسَّلامُ عَلَيْكَ يا مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ الطّاهِرَ الطُّهْرَ، اَلسَّلامُ عَلَيْكَ يا عَلِيَّ بْنَ مُوسَى الرِّضا الْمُرْتَضى، اَلسَّلامُ عَلَيْكَ يا مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ التَّقِيَّ، اَلسَّلامُ عَلَيْكَ يا عَلِيَّ بْنَ مُحَمَّدٍ النَّقِيَّ النّاصِحَ الْاَمينَ، اَلسَّلامُ عَلَيْكَ يا حَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ، اَلسَّلامُ عَلَى الْوَصِيِّ مِنْ بَعْدِهِ، اَللّـهُمَّ صَلِّ عَلى نُورِكَ وَسِراجِكَ وَوَلِيِّ وَلِيِّكَ وَوَصِيِّ وَصِيِّكَ، وَحُجَّتِكَ عَلى خَلْقِكَ، اَلسَّلامُ عَلَيْكِ يا بِنْتَ رَسُولِ اللهِ، اَلسَّلامُ عَلَيْكِ يا بِنْتَ فاطِمَةَ و خَديجَةَ، اَلسَّلامُ عَلَيْكِ يا بِنْتَ اَميرِالْمُؤْمِنينَ، اَلسَّلامُ عَلَيْكِ يا بِنْتَ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ، اَلسَّلامُ عَلَيْكِ يا بِنْتَ وَلِيِّ اللهِ اَلسَّلامُ عَلَيْكِ يا اُخْتَ وَلِيِّ اللهِ، اَلسَّلامُ عَلَيْكِ يا عَمَّةَ وَلِيِّ اللهِ، اَلسَّلامُ عَلَيْكِ يا بِنْتَ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكاتُهُ، اَلسَّلامُ عَلَيْكِ عَرَّفَ اللهُ بَيْنَنا وَبَيْنَكُمْ فِي الْجَنَّةِ، وَحَشَرَنا في زُمْرَتِكُمْ وَاَوْرَدَنا حَوْضَ نَبِيِّكُمْ،

gençlerinin efendileri (Hasan ve Hüseyin). Selam olsun sana ey ibadet edenlerin efendisi ve (ilahi nura) bakanların gözünün nuru Ali b. Hüseyn. Selam olsun sana ey Peygamber'den sonra ilmi yaran Muhammed b. Ali. Selam olsun sana ey doğru konuşan, iyi iş yapan ve emin olan Cafer b. Muhammed, Selam olsun sana ey tertemiz ve pak Musa b. Cafer. Selam olsun sana ey hakka rıza gösteren ve beğenilmiş olan Ali b. Musa. Selam olsun sana ey Takva sahibi Muhammed b. Ali. Selam olsun sana ey halis, hayır seven ve emin Ali b. Muhammed, Selam olsun sana ey Hasan b. Ali Ve selam olsun ondan sonraki vasiyye.

Allah'ım nurun, çırağın, velinin vasisi ve yaratıklarına hüccet olan İmam'a (Hz. Mehdi'ye) salat (ve selam) eyle.

Selam olsun sana ey Resulullah'ın kızı, Selam olsun sana ey Fatıma ve Hatice'nin kızı, Selam olsun sana ey Emir-ül Müminin (Ali'nin) kızı, selam olsun sana ey Hasan ve Hüseyin'in kızı, selam olsun sana ey Allah'ın velisinin kızı, Selam olsun sana ey Allah'ın velisinin bacısı, Selam olsun sana ey Allah'ın velisinin halası, Selam olsun sana ey Musa b. Cafer'in kızı. Allah'ın rahmet ve berekti ve Allah'ın selamı üzerinize olsun.

Allah-u Teala, cennette bizimle sizin aranızı buluşturursun, bizi sizinle beraber haşr eylesin, peygamberimizin havuzunun başına getirsin. Ali b. Ebi Talib'in eliyle ceddinizin kasesinden bize su içirsin Allah'ın selamı

وَسَقانا بِكَأسِ جَدِّكُمْ مِنْ يَدِ عَلِيِّ بْنِ اَبي طالِبٍ صَلَواتُ اللهِ عَلَيْكُمْ اَسْأَلُ اللهَ اَنْ يُرِيَنا فيكُمُ السُّرُورَ وَالْفَرَجَ، وَاَنْ يَجْمَعَنا وِاِيّاكُمْ في زُمْرَةِ جَدِّكُمْ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، وَاَنْ لا يَسْلُبَنا مَعْرِفَتَكُمْ اِنَّهُ وَلِيٌّ قَديرٌ، اَتَقَرَّبُ اِلَى اللهِ بِحُبِّكُمْ وَالْبَرائَةِ مِنْ اَعْدائِكُمْ، وَالتَّسْليمِ اِلَى اللهِ راضِياً بِهِ غَيْرَ مُنْكِرٍ وَلا مُسْتَكْبِرٍ وَعَلىٰ يَقينٍ ما اَتىٰ بِهِ مُحَمَّدٌ وَبِهِ راضٍ، نَطْلُبُ بِذٰلِكَ وَجْهَكَ يا سَيِّدي اَللّٰهُمَّ وَرِضاكَ وَالدّارَ الْاٰخِرَةَ، يا فاطِمَةُ اشْفَعي لي في الْجَنَّةِ فَاِنَّ لَكِ عِنْدَ اللهِ شَأناً مِنَ الشَّأنِ، اَللّٰهُمَّ اِنّي اَسْاَلُكَ اَنْ تَخْتِمَ لي بِالسَّعادَةِ فَلا تَسْلُبْ مِنّي ما اَنا فيهِ وَلا حَوْلَ وَلا قُوَّةَ اِلاّ بِاللهِ الْعَلِيِّ الْعَظيمِ، اَللّٰهُمَّ اسْتَجِبْ لَنا وَتَقَبَّلْهُ بِكَرَمِكَ وَعِزَّتِكَ وَبِرَحْمَتِكَ وَعافِيَتِكَ، وَصَلَّى اللهُ عَلىٰ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ اَجْمَعينَ وَسَلَّمَ تَسْليماً يا اَرْحَمَ الرّاحِمينَ.

* * *

(hepinizin) üzerine olsun. Sizinle ilgili olarak bize sevinç ve kurtuluş göstersin. Bizi ve sizi ceddiniz Muhammed'in (s.a.a) zümresinde bir araya getirsin. Marifetinizi bizden almasın. Şüphesiz O'dur veli ve kadir (olan Allah).

Ben sizin sevginizle, düşmanlarınızdan uzak durmak, (siz Ehl-i Beyt'in hakkını) inkar etmemek ve (bu konuda) tekebbür etmeden Allah'a teslim olmak (O'nun emirlerine) razı olarak, Muhammed'e (s.a.a) getirilen şeye yakin ederek ve buna rıza göstermek yoluyla Allah'a yakınlık arıyorum. Ve bu vesileyle senin rızanı ve ahiret evinin saadetini (talep ediyorum.)

Yâ Fatıma! (Masume (a.s),) Cennette bana şefaat et; şüphesiz Allah katında senin büyük makamın vardır. Allah'ım! Senden (ömrümü) saadetle sona erdirmeni ve içerisinde bulunduğum şeyi (iman ve diğer nimetlerini) benden almamanı istiyorum. Yüce Allah'ın gücü ve kudreti dışında hiç bir güç ve kuvvet yoktur. O büyüktür ve azametlidir.

HZ. FATİME-İ MASUME (A.S)'IN HAYATI

Hz. Masume *aleyha selam*'ın doğumu:

Hz. Masume *aleyhaselam,* Medine-i Münevvere Şehrinde, hicretin 173. Yılının Zika'de ayının birinci günü dünyaya gelmiştir. [3]

Hz. Ma'sume'nin Babası

Hz. Masume'nin babası on iki Masum imamlardan Yedincisi İmam Musa Kazım (a.s)'dır. İmam Musa Kazım (a.s) kendi zamanında ilahi ilimlerin taşıyıcısı, yer yüzünde insanlara ilahi hüccet; ilim, takva ve züht ve diğer yüce erdemler yönünden eşsiz idi. Pek az uyur gecelerini ibadetle geçirir secde halinde saatlerce Allah Teala ile münacat ederdi. Bir çok geceler tanınmayacak bir şekilde fakirlerin evlerine başvurarak şefkatli bir baba gibi onların evine gerekli olan ihtiyaç maddelerini taşırdı. Gündüzleri ise halkı hakka hidayet etmekle meşgul olur ve zalimler vasıtasıyla tahrife uğramış olan dinin gerçeklerini açıklardı.

İmam Musa Kazım (a.s)'ın halk arasındaki manevi nüfuz ve mevkisine tahammül edemeyen ve onu kendi zalim yönetimlerinin istikrarı için bir tehlike gören zalim Abbasi hükümdarı Harun er-Reşit yıllar boyunca İmam'ı zindanlara tıkamış çeşitli işkence ve zulümlere tabi tutmuştur ve sonunda da İmamı zehirle şehit ettirmiştir.

3- Vesilet-ul Masumiyye *s.65*

Allah'ın salatı ona ve hidayet meşaleleri olan diğer Ehl-i Beyt İmamlarına olsun.

Hz. Masume'nin Annesi

Hz. Masume'nin annesi iffet, iman ve takvasıyla tanınan ve İslami ilimlere vakıf Necme isminde muhterem bir hanımdır. O İslami ilimleri Hz. İmam Cafer Sadık (a.s)'ın hanımı Hamide'den öğrenmiştir.

Hamide şöyle diyor: Necme bizim eve geldiği gün, Peygamber (s.a.a)'i rüyamda gördüm bana şöyle buyurdu:

"Ey Hamide Necme'yi oğlun Musa'yla evlendir. Zira yer yüzünün en iyi insanı ondan dünyaya gelecektir."

Hamide diyor ki ben Resulullah (s.a.a)'in emriyle Necme'yi oğlum Musa'ya aldım ve ondan İmam Rıza dünyaya geldi.

Horasan'a yolculuk

Abbasi halifelerinin yedincisi olan Me'mun, Şia'nın kıyamını önlemek için; Hz. İmam Rıza (a.s)'ı, Medine'den Horasan'a davet etti. Bu hususta, İmam (a.s)'a çok mektuplar gönderdi ve nihayet zorla İmam'ı Horasan'a getirtti. İlk önce (siyaset icabı) hilafeti İmam'a teklif etti ama; İmam (a.s) kabul etmedi. Daha sonra veliaht olmayı teklif etti. İmam (a.s), Me'mun'un hilelerinden haberdar olduğu için yine, ilk önce kabul etmedi, ama daha sonra Me'mun'un ısrar ve tehdidiyle, veliahtlığı, memleketin siyasi işlerine karışmamak şartıyla, zâhirde kabul etti. İmam (a.s) koyduğu bu şartla, Me'mun'un hükümetinden razı olmadığını Müslümanlara anlatmak istedi.

Kum'un büyüklerinden nakledildiğine göre, Memun'un, İmam Rıza *aleyhisselam*'ı Medine'den Merv Şehrine götürmesinden bir yıl geçtikten sonra, yani Hicretin 201. yılında Hz.

Masume *aleyhaselam* kardeşini görmek için, bir kaç kardeşinin eşliğinde Medine'den Horasan'a doğru hareket etti.[4]

Bu yolculukta Hz. Masume'yle Birlikte Olanlar

Bu yolculukta Hz. Masume *aleyhaselam*, Fazl, Cafer, Hadi ve Kasım isminde dört kardeşi ve bir kaç yeğeni ve bir kaç hizmetçi ile birlikte idi.

Hz. Masume'nin Hastalanması

Hz. Masume *aleyhaselam*, bulunduğu kafile İran'ın Save şehrine ulaştığında, Ehl-i Beyt düşmanları haberdar olup onların kafilesine saldırdılar; bu saldırıda Hz. Masume *aleyhaselam*'ın kardeş ve yeğenlerinden 23 kişi, vuku bulan çatışma sonucu şehit oldular.

Kum şehrinin halkı bu haberi duyunca yardıma koştularsa da, olay yerine ulaştıklarında artık Hz. Masume *aleyhaselam*'ın yakınlarından bazıları şehit olmuştu; Hz. Masume *aleyhaselam*'da bu olaydan duyduğu hüzün ve üzüntü neticesinde şiddetli bir şekilde hastalanmıştı.

O zaman, Save şehrinin halkı çok mutaassıp idiler; hatta Hz. Ali *aleyhisselam*'ın evlatlarına karşı kin besliyorlardı. Hz. Masume *aleyhaselam*, "burayla Kum Şehri arasındaki mesafe ne kadardır?" diye sordular. On fersah diye cevap verdiler. Bunun üzerine "Beni Kum'a götürün " dediler. Ve sözlerine şunu eklediler ki: Ben babalarımdan duydum ki "Kum şehri bizim Şialarımızın yeridir."[5]

Hz. Masume *aleyhaselam*, 201 hicri kameri yılının Rebiulevvel ayının 23'de Kum şehrine ulaştılar.

4- *Şeyh Abbas Kummi*, Muntehel amal *s.161*

5- *Sakkazade Tebrizi*, "Deryay-i Suhen".

Hz. Masume'yi Karşılama

Nakledilen sahih hadislere göre, Hz. Masume *aleyhaselam*'ın Kum'a girişlerinde, Kum'un büyükleri, onların önünde Musa b. Hazrec ve Kum halkından kalabalık bir grup, Hz. Masume *aleyhaselam*'ı karşıladılar. Ve bir çok kurban kestiler.

Hz. Masume *aleyhiselam*'ın Kum'da, bu şehrin büyüklerinden olan Musa b. Hazrec b. Sa'd Eş'ari'nin ricası üzerine onun evine yerleştiler.

Musa b. Hazrec'in evinde olduğu müddetçe, daima kardeşi Hz. Rıza (a.s)'ı hatırlayıp ayrılığından dolayı göz yaşı döküyordu. Hz. Masume'nin bulunduğu ev şimdi *"Meydan-ı Emir"* mahallesinde *"Sittiye"* medresesinde bulunmaktadır

Hz. Masume'nin vefat ve defni

Hz Masume, Musa b. Hazrec'in evinde on yedi gün kaldı, ta ki Rebiussani ayının onunda, 201 hicri kameri yılında Kum Şehrinde vefat etti.

Bu nakle göre Hz. Masume, vefat ederken doğumundan 27 yıl 4 ay ve on gün geçmekteydi.[6]

Hz. Fatime Masume *aleyhaselam*, vefat ettiğinde onu gusl edip, kefenlediler ve sonra Kum'da bulunan Babilan adlı mezarlığa defn ettiler.

Nakle göre, kimin Hz. Masume'nin pak na'şını mezara indireceği hususunda, Saad ailesi arasında ihtilaf meydana gelmiş ve sonunda hepsi, Kadir isimli salih bir yaşlının bu görevi üstlenmesi hususunda ittifak etmişlerdir.

Bu şahsın gelip cenazeyi defin etmesi için ardısıra adam gönderdiklerinde, aniden çölün kumluk tarafından yüzü örtülü

6- Vesilet-ul Masumiyye, *66*

iki süvarinin süratle geldiğini görülmüşlerdir. Bu iki süvari, Hz. Masume'nin cenazesinin yanına gelip atlarından indiler; cenaze namazını kıldılar, sonra Hz. Masume'nin cenazesini toprağa verdiler ve daha sonra çıkıp gittiler. Ve bunların kim olduğunu kimse anlayamadı.

Musa b. Hazrec, kabrin üzerine hasırdan bir gölgelik dikti, daha sonraları 9. İmam Hz. Muhammed Takî (a.s)'ın kızı Hz. Zeyneb, Kum'a geldi ve o mutahhar mezarın üzerine bir kubbe yaptırdı.[7]

Tarihten anlaşıldığına göre, bugün var olan muhteşem binalardan önce, orada iki kubbe varmış; bir kubbenin altında Hz. Masume mezarı ve Musa Mübarka'nın kızı Ümmü Muhammed'in kabri; ikinci kubbenin altında ise (Musa Mübarka'nın diğer kızı Meymune'nin ve Muhammed b. Ahmed b. Musa Mübarka'nın cariyesi Ümmü Habiben'in mezarları varmış. [8]

7- Sefinet-ül Bihar, *c.2, s.376*

8- Tercüme-i Tarihi Kum, *s.214*

HZ. FATİME-İ MASUME (A.S)'IN ŞAHSİYET VE FAZİLETİ

İmam Musa Kazım *aleyhisselam*'ın, âlime, âbibe, ârife, zâhide, mestûre, muttakiye kızı Hz. Fatıma-i Masume, Allah'ın kendisine bağışladığı yüce bir makam ve mevkiye sahiptir. Kutsal mezarı, Dar'ül müminin olan Kum kentinde yer almıştır. Mukaddes türbesi müminlerin ziyaretgâhı, dua ve zikirlerin icabet yeridir. Ziyaretinin sevabı cennettir.

Ebu'l- Kasım-i Sehab, "Hz. Musa Kazım (a.s)'ın on dokuz kızı olduğunu ve kızlarından sadece, Masume lakabıyla meşhur olan Hz. Fatıma'nın Kum şehrinde defnedilmiş olduğunu yazıyor.

Merhum Hacı şeyh Abbas Kummi (r.a) de şöyle yazıyor: Hz. Musa b. Cafer (a.s)'ın en çok tanınan kızı Hz. Fatıma'dır. Mukaddes mezarı Kum kentindedir. Güzel bir türbesi vardır. Bu mekân Kum halkının goz nurudur. Aynı zamanda Müslümanların zorluklarda Allah'ın rahmetine nail olmak için sığındığı bir yerdir. Sürekli olarak uzak yakın bölgelerden müminler, Fatıma-i Masume (a.s)'ın ziyaret feyzine erişmek için, sefer zahmetine katlanıp Kum şehrine giderler.

Hz. Masume, henüz dünyaya gelmeden önce, İmam Sadık (a.s), Kum şehrini övmüş ve Hz. Masume'nin şahsiyet ve makamını açıklayarak orada defnedileceğini bildirmiştir.

1-Hz. İmam Sadık (a.s) buyurmuştur ki:

"Allah'ın bir haremi vardır ki, o Mekke'dir; Resulullah'ın (s.a.a) bir haremi vardır ki, o da Medine'dir; Emir-ül Müminin Hz. Ali'nin (a.s) de bir haremi vardır ki, O da Kufe'dir; bizim de bir haremimiz vardır, o da Kum beldesidir. Benim evlat (torun)larımdan bir hanım orada defnedilecektir ki ismi Fatıma'dır. Kim onu ziyaret ederse, cennet ona farz olur."

Ravi diyor: İmam Sadık (a.s) bu sözü, henüz İmam Kazım (a.s) dünyaya gelmeden buyurdular. [9]

3- Sa'd b. Sa'd şöyle diyor: İmam Rıza (a.s)'dan, İmam Musa b. Cafer (a.s)'ın kızı Fatıma hakkında sorduğumda, İmam (a.s) şöyle buyurdu:

"Kim onu ziyaret ederse, cenneti hakkeder." [10]

4- Hz. İmam Muhammed Taki'nin (a.s) de şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:

"Kim halam (Masume'nin) kabrini Kum'da ziyaret ederse, cenneti hakkeder" [11]

5-Yine Sa'd, İmam Rıza (a.s)'ın ona hitaben şöyle buyurduğunu nakleder:

"Ey Sa'd! Sizin yanınızda bize ait bir mezar vardır." Canım sana feda olsun. İmam Musa Kazım'ın (a.s) kızı Fatıma'yı mı söylüyorsunuz? dedim. *İmam, (a.s) "Evet" buyurdular. "Kim onu, hakkını tanıyarak ziyaret ederse, cenneti hakkeder."* [12]

9- Sefinet-ül Bihar, *c.2, s.436*

10- Uyun-ü Ahbar'ir Rıza, *c.2, s.267*

11- Sefinet-ül Bihar, *c.2, s.376*

12- Sefinet-ül Bihar, *c.2, s.376*

HZ. MASUME'DEN NAKLEDİLEN HADİSLER

Hz. Masume'nin özelliklerinden biri, onun İslami ilimlere vakıf oluşudur. Bu nedenle, bir takım hadislerin senedinde Hz. Masume'nin isminin geçtiğini görmekteyiz. Bu hadislerden elimize ulaşmış olanların az olmasına rağmen, yine de Hz. Masume'nin ilmi makamını göstermek için yeterlidirler. Biz burada bu hadislerden birini örnek olarak naklediyoruz:

...Hz. Musa b. Ca'fer'in kızları Fatime, Zeyneb ve Ümmü Külsüm dediler ki: Cafer b. Muhammed'in kızı Fatıma bize rivayet etti, Ali b. Hüseyin'nin kızı Fatıma rivayet etti, Hüseyin b. Ali'nin kızları Fatıma ve Sekine rivayet ettiler: Hz. Fatime-i Zehra'nın kızı Ümmü Külsüm; o da Resulullah'ın kızı Fatıma'dan (kendi annesinden) şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Acaba siz, Resulullah'ın Gadir-i Hum'da dediği şu sözü unuttunuz mu? Ben kimin mevlası isem, Ali de onun mevlasıdır. Resullah'ın şu sözünü unuttunuz mu? (Ey Ali) senin bana nisbet; mevkiin, Harun'un Musa'ya olan mevkii gibidir."[13]

13- El Gadir *c.1, s. 197*

HZ. MASUME (A.S)'IN MEZARININ YAPIMI

Daha önce değindiğimiz gibi, Hz. Masume'nin cenazesi hicretin 201. yılında eski adı "Babilan" olan yere defnedildikten sonra mezarın üzerine hasırdan bir gölgelik bir süre sonra da üzerine sade bir kubbe yapılmıştır. Tarihten anlaşıldığına göre Hz. Masume'nin kabri, Hicri 350. yılına kadar önemli bir değişikliğe uğramadan öylece kalmıştır. Hicretin 413. yılında Hz. Masume'nin mezarı güzel çinilerle süslendi. Hicri 525'de eski kubbeyi söktürüp yerine muhteşem bir kubbe yaptırıldı. Ve kubbe güzel çinilerle döşettirildi.

Hicretin 925. yılında da haremin kuzey kısmının eyvanı yaptırılarak, eski avlunun planı hazırlandı ve mezarın üzerine çiniden bir zarih (şebeke) yaptırıldı.

Hicretin 1077. yılında, Şah Abbas tarafından beyaz çelikten bir zarih (şebeke) kabrin üzerine yaptırıldı; 1275 yılında çelik zarih gümüşle kaplatıldı. Şimdiki zarih ise, 1328 Hicri Kameri yılında, tümü gümüşten yapılmış yapılmıştır. Şöyle ki eski zarihte olan 5000 halis miskal gümüşe, Türbe'nin hazinesinde bulunan 43000 miskal halis gümüş eklenerek bugünkü zarih yapılmıştır.[14]

14- Tarih-i Kum *s. 77.*

Hicri 1218'de kubbe altınla kaplatıldı. 1239 yılında Balaser mescidi (kabrin baş tarafındaki cami) yapıldı. 1276 yılında da eski bahçenin eyvanı altınla kaplatıldı.

Hicri 13. asrın sonlarında yeni avlunun planı hazırlandı ve yapımı Hicri 1303. yılında tamamlandı.[15]

Hz. Masume'nin mukaddes mezarının bulunduğu muhteşem bina, birbirine bitişik ve büyük kapılarla birbiriyle ilişkili üç avluyla çevrilidir. Bu avluların ikisi Hz. Masume'nin mezarlığına ait eski ve yeni avlular olup bunların etrafı medrese usulu hücrelerle çevrilidir. Hücrelerin ön cephesi çinilerle kaplıdır bu çinilerin üzerine Ehl-i Beyt'in methiyle ilgili çeşitli şiirler yazılıdır. Diğer avlu ise, Hz. Masume'nin mezarına bitişik olan Mescid-i A'zam aittir. Büyük avlu ve Mescid-i Azam'ın avlusunun ortasında iki büyük havuz bulunmakta ve avluların diğer yerleri ise büyük düz siyah taşlarla döşenmiştir.

Türbenin asıl bölümünün üzerinde altın kaplı büyük bir kubbe ve çini döşeli dört büyük minare bulunmaktadır. Mezarı içine şebeke de altın kaplı büyük kubbenin altında yer almaktadır. Bu bölüme bitişik olan diğer üstü kapalı alanlar ziyaretçilerin çeşitli ibadi amellerini yerine getirebilmeleri için, gerekli sahayı sağlayan, Tabatabai, Mutahhari, Balaser ve A'zam mescitleridir. Binanın iç duvarlarının yukarı bölümlerinde ise çiniler üzerine yazılmış bir çok hat eserleri mevcuttur. Bunlarda genelde Kur'an-ı Kerim'den bazı sure ve ayetler veya Resulullah'ın Ehl-i beyt hakkındaki hadisleri yazılıdır.

15- Rahnimay-i Kum, *s.32,40.* Kum ra beşinasit, *s.50.*

Örneğin: Hz. Masume'nin kabrinin çevresindeki çinilerin üzerine yukarıdan aşağıya kadar, Kufi hattıyla Yasin, Tebareke, Gaşiye ve Kadir sureleri yazılmıştır. Mezarın mihrab şeklinde olan üst kısmının etrafında Ayet'el Kürsi yazılı olup, Ortasında ise şu söz yer almıştır:

"Musa b. Cafer'in kızı Fatime, 201. yılda vefat etmiştir. Mübarek zarihi ise, Muzaffer b. Ahmed b. İsmail yaptırmıştır. Bu yazıyı Muhammed b. Tahir 2 Recep H. 652. yılında yazmıştır."[16]

Küçük avluya açılan altın eyvanın duvarındaki çivit renkli çininin üzerine, Ehl-i sünnet alimleri tarikiyle nakl olunan bir hadis süls hattıyla yazılıdır. Bu hadisi burada nakletmekte yarar görüyoruz:

Ehl-i Sünnetin alimlerinden olan Zemahşeri "Keşşaf" tefsirinde ve "Sa'lebi'" "Keşf'ül Beyan" tefsirinde, Resulullah (s.a.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet ediyorlar:

> *"Bilin ki, kim Âl-i Muhammed'in (Ehl-i Beyt)'in sevgisi üzere ölürse, şehid olarak ölmüştür.*[17] *Bilin ki, kim Âl-i Muhammed'in sevgisi üzere ölürse, günahları bağışlanmış olarak ölmüştür.*
>
> *Bilin ki, kim Âl-i Muhammed'in sevgisi üzere ölürse, kamil imana sahip bir mümin olarak ölmüştür.*

16- "Rahmümayi Kum" kitabı ve diğer güvenilir kaynaklara bakınız.

17- Sevgi üzere ölmekten maksat, hayatını onların sevgisi üzere tanzim edip, hayatının sonuna kadar bunu sürdürmektir.

Bilin ki, kim Âl-i Muhammed'in sevgisi üzere ölürse, ölüm meleği ve daha sonra da Nekir ve Münkir onu cennetle müjdelerler.

Bilin ki, kim Âl-i Muhammed'in sevgisi üzere ölürse, süratle cennete gider.

Bilin ki, kim Muhammed ve Âl-i Muhammed'in sevgisi üzere ölürse, Allah-u Teala onun kabrinden cennete iki kapı açar.

Bilin ki, kim Muhammed ve Âl-i Muhammed'in buğzu üzere ölürse, kıyamet günü iki gözünün arasına "Allah-ın rahmetinden ümitsizdir" yazılmış olduğu halde gelir.

Bilin ki, kim Âl-i Muhammed'in buğzu üzere ölürse, kafir olarak ölmüş olur.

Bilin ki, kim Âl-i Muhammed'in buğzu üzere ölürse, cennet kokusunu alamaz." Şüphesiz Resulullah (s.a.a) doğru buyurmuştur. [18]

18- Tefsir-ül Keşşaf, *c.4, s.220*

HZ. MASUME'NİN MUKADDES MEZARININ BULUNDUĞU KUM ŞEHRİ'NİN TARİHİ HAKKINDA KISA BİLGİ

Müslümanlar Kum beldesini, Hicret'in 23. yılında fethetmiştir.

Kum'un fethedilmesiyle, Arap Müslümanları bu bölgeye ilgi duymaya ve gidip gelmeye başlamışlar.

Abdulmelik b. Mervan'ın[19] hilafeti döneminde, (Hicri birinci asrın ikinci yarısında) Ehl-i Beyt'e bağlılıklarıyla tanınmış olan Eş'âr oğulları,[20] Abdülmelik'in zalim hükümetinin egemenliği altından kaçıp, Kum bölgesine sığınmış ve yavaş yavaş Kum'u kendi egemenlikleri altına geçirmişlerdir.

Eş'ariler'den Kum'a gelen ilk şahıslar şunlardır: Abdullah b. Sa'd, Ahvas, Abdurrahman, İshak ve Naim.

19- Abdülmelik b. Mervan, zalim Emevi halifelerinin beşincisidir. Hicri 65 den 86 ya kadar hilafeti sürmüştür.

20- Eş'ar oğulları aslen Yemenlidirler; bu kabileden Medine'ye gelip Müslüman olan ilk şahıs Malik b. Amir el Eş'ari olmuştur. Onun oğullarından biri Saip ve bir diğeri ise Abdullah idi; Saip, Muhtarın özel yaranındandı ve onunla birlikte de öldürülmüştür. Abdullah'ın, Saad adında bir oğlu var idi. Saad'ın, İmam Sadık aleyhisselam'*ın talebelerinden sayılan on iki oğlu olmuştur. Kum'a ilk gelen Eş'ariler, bu on iki kardeşten beşidir. Bu soydan, Ehl-i Beyt İmamlarının ashabından sayılan veya onlardan hadis nakleden yüzü aşkın büyük şahsiyet ve ravi tarih kitaplarında kaydedilmiştir.*

Sonra bunların akraba ve yakınları da Irak'dan hicret edip Kum'a yerleşmişlerdir.[21]

Zalim halifeler, tarih boyunca, bu şehire fazla ilgi duymayıp onun kalkınmasına önem vermemişlerdir. Bu yüzden Kum, Hicri ikinci asrın sonlarına kadar İsfahan'a bağlı kalmış ve bağımsız bir hâkimi olmamıştır.

Bu durum Haruner- Reşid[22] zamanına kadar devam etmiştir; nakledildiğine göre, Harun'un hilafeti döneminde, Kum'un tanınmış şahsiyetlerinden olan, Hamza İbn-i Yesa' Harun'dan, Kum'un İsfahan'dan ayrılıp müstakil bir vilayet olmasını istedi. Harun, bu öneriyi kabul edip, bu hususta ona gereken yetkiyi verdi. O da çok çaba sarf ederek Kum'un sınırını, ziraat yerlerini ve vergilerini belirledi.

Kum halkının Ehl-i Beyt mektebine tabi olmaları, gasıp Harun Reşid hükümetinin Kum halkına sert davranmasına sebep olmuş ve neticede halk ile devlet güçleri arasında, bir çok kez çatışmalar çıkmıştır. Ama, Harun'un bütün çabalarına rağmen Kum halkı, Ehl-i Beyt mektebine olan bağlılıklarını korumuşlardır. Çünkü, Ali (a.s) ve Ali evlatlarının (a.s) sevgisi, onların kalplerinin ta derinliklerine yerleşmiştir[23].

Kum kenti takriben iki asır boyunca (İkinci asrın yarısından dördüncü asrın yarılarına kadar) günden güne genişleyip halkı gittikçe artmış. Ama o dönemden sonra muhaliflerin baskısı neticesinde Kum, onarım bakımından günden güne gerilemiş, halkı zalim halifelerin şiddetli baskılarına maruz kalmıştır.

21- Mu'cem'ul Buldan, *Kum kelimesi*

22- *Harun- Reşid, Abbasi halifelerinin beşincisidir. Hicri 170. yılından, 193. yılına kadar hilafeti sürmüştür.*

23- Kumra Beşnasit, *s.38,39.*

Ama bütün bunlara rağmen Kum Şehri, daima Ehl-i Beyt (a.s) mektebinin izleyicilerinin merkezi olmuş ve bu konumunu bugüne kadar da sürdürmüştür. Ehl-i Beyt dostlarından Kum'a gelen herkes, tam bir güvenlik ve izzet içerisinde yaşamıştır.

Kum'un bu konumu yüzünden; İmam Muhammed Taki (a.s)'ın bir kaç evladı ve diğer masum İmamların torunlarından bir kısmı Kum'a gelip yerleşmişlerdir.

Şah Abbas döneminin ünlü yazarlarından olan "Ahmed Razi", Kum hakkında geniş bir kitap yazmış ve kitabında Kum toprağının, masum imamların evlat ve torunlarından yaklaşık 444 kişiyi kendi bağrında bulundurduğunu kaydetmiştir.

KUM ŞEHRİNİN ÖNEM VE FAZİLETİ HAKKINDA BAZI HADİSLER

Günlerin ve gecelerin bir olmadığı, ayların birbirinden farklı olduğu, günlerden biri bayram ve şenlik günü, diğeri ise uğursuz sayıldığı gibi, yer ve şehirlerden bazıları da özel bir değere sahiptir.

Kutsal mekanlardan biri de, eski zamanlardan beri dini özellik ve önemini koruyan Kum kentidir. Bugün de bu mukaddes şehir iki nur kaynağı ile aydındır. Biri Hz. İmam Musa Kazım (a.s)'ın değerli kızı Hz. Fatıma-i Ma'sume (a.s)'ın mutahhar türbesi, diğeri ise İmam Cafer Sadık (a.s) mektebini temsil eden mukaddes ilmiye havzası, (yani dini medreseler). İlim madeni olan bu kentten kaynaklanan nur, diğer bölge ve ülkelere ışık saçıp, ilim ve maneviyat aşığı olan gönülleri aydınlatmaktadır.

Burada Kum kenti ve halkının faziletleri hakkında Ehl-i Beyt (a.s)'dan nakledilen hadislerden bir kısmına değinmekte yarar görüyoruz:

1-İmam Sadık'tan (a.s): *Kum'un toprağı mukaddestir; Kum ehli bizdendir ve biz de onlardanız.*[24]

2-Yine İmam Sadık (a.s)'ın şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

24- Bihar-ul Envar *c. 60 s. 218.*

Allah'ın selamı, Kum ehline olsun. Allah, şehirlerine bol yağmur yağdırsın; bereketini onlara indirsin ve kötülüklerini iyiliğe dönüştürsün. Onlar, rüku, secde ve kıyam (ibadet) ehlidirler. Onlar, düşünen fakih ve alimlerdirler. Onlar, İmamların söz ve rivayetlerini iyice anlarlar ve Allah'a hakkınca ibadet ederler.[25]

3- Hz. İmam Musa Kâzım (a.s)'ın şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

"Kum, Muhammed'in Ehl-i Beyt'inin (a.s) yuvasıdır; onların Şiasının meskenidir; fakat onların gençlerinden bir grup, babalarına karşı çıkacaklar, büyüklerini küçümseyip alay etmelerinden dolayı helak olacaklardır. Bununla birlikte Allah-u Teala, düşmanların şerrini ve her çeşit kötülüğü Kum ehlinden uzaklaştıracaktır."[26]

4- Yine İmam Sadık (a.s)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Bir bela ve zorluğa uğradığınızda, Kum'a gidin. Zira Kum, Fatimi'lerin (Fatıma evlatları) ikametgâhı ve müminlerin huzur bulduğu yerdir...[27]

5- Hz. İmam Rıza (a.s)'dan da şöyle bir rivayet nakledilmiştir:

"Cennetin sekiz kapısı vardır; onlardan biri Kum halkına aittir." Sonra İmam (a.s) üç defa: "Ne mutlu onlara buyurdu." [28]

6- Yine Eh-i Beyt İmamlarından şöyle rivayet edilmiştir:

25- Bihar-ul Envar *c. 60, s. 228.*

26- Sefinet-ül Bihar, *c.2*

27- Envar-ül Müşeşein, *s.124*

28- Sefinet-ül Bihar, *c.2, s.446*

"Eğer Kum'lular olmasaydı, din zayi olurdu (yok olurdu.)" [29]

Muhaddisi Kummi şöyle diyor: Ehl-i Beyt'in haremi, Al-i Muhammed'in yuvası, Cebrailin ayak bastığı yer ve dar-ül iman olan Kum beldemiz, mevlamız İmam Ebu'l- Hasan er-Rıza (a.s)'ın mübarek kademleriyle şeref buldu; izzet ve azameti daha da arttı. Sekizinci İmam Rıza (a.s)'ın Kum'a gelişi ceddi Resulullah (s.a.a)'in Medine-i Münevvere'ye gidişi gibidir. Şöyle ki; Resulullah (s.a.a) Medine'ye girdiğinde, Medine halkı Hazret'in devesinin yularını tutup, her birisi Resulullah (s.a.a)'i kendi evine götürmeye çalışıyordu. Resulullah (bu durumu görünce şöyle buyurdu): "Deveyi serbest bırakın. O deve kimin kapısının önünde diz çökerse, ben orada konaklayacağım." Devenin yularını serbest bıraktılar. Deve, Medine şehrine girip, halkın en fakiri olan Ebu Eyyub-i Ensarî'nin evinin önünde diz çöktü. Böylece Resulullah, (s.a.a) o eve teşrif ettiler. Kum halkı da İmam Rıza'yı evlerine davet ettiklerinde, İmam (a.s) Peygamber (s.a.a) gibi davrandı.

Kum halkına onur vesilesi sayılacak şeylerden biri de, Ehl-i Beyt (a.s) adına çok tarla, su kaynağı ve yer vakıf etmeleridir. Mallarının humuslarını, İmamlara göndermede asla ihmal etmemiş ve bu konuda önde gelmişlerdir. İmamlar da, onlardan bir çoğuna bir takım hediyeler göndererek onlara lütufta bulunmuşlardır. Kum halkı, İmam Rıza (a.s)'ın gömleğini Di'bil[30]'den almak için ona bin dinar altın vermeyi teklif etmişlerdir.

29- Bihar-ül Envar, *c.60, s.217*

30- *Di'bil b. Ali Huzâî, İmam Rıza (a.s)'ın döneminde yaşamış ünlü Ehl-i Beyt şairlerindendir. Şuş şehrinde vefat etmiştir.*

KUM'DAKİ İMAM EVLATLARI

Önceden değindiğimiz gibi Hz. Masume (a.s)'ın hareminde, Hz. Resulullah (s.a.a)'in dört torunu defin edilmiştir. Muhterem ziyaretçiler, Hz. Masume'yi ziyaret ederken, onlara da selam vermeyi unutmasınlar. Kur'an okuyup sevabını onlara hediye etsinler. Şu kısa cümleyle onlara selam vermeleri uygundur:

"Selam olsun size ey Resulullah'ın kızları, Allahın selamı, rahmet ve bereketi sizin üzerinize olsun."

Musa Muberka

Musa Muberka, dokuzuncu İmam Hz. Muhammed Taki (a.s)'ın oğludur. Hicri 256 veya 259'da Kum'a gelip yerleşen seçkin şahsiyetlerdendir. Rezevi seyitlerinden Kum'a gelen ilk şahıs, o olmuştur.

Musa Muberka Hicri 296' da vefat etti ve şimdi mezarı olan mekanda (Kum'un Azer caddesinde) defnedildi. Torunlarından ibadet ve cömertliği ile tanınan Ahmet de onun yanı başında defnedilmiştir.

Çehil Ahteran

Musa Muberka'nın kabrinin yanında, "Çehil Ahteran" isminde bir yer vardır. Burada 18 mezar bulunmaktadır; Burada ilk önce Musa Muberka'nın oğlu Muhammed defnedilmiştir. Sonraları Hz. Ali (a.s) ve Hz. Fatıma (a.s)'ın torunlarından olan bir grup onun kabrinin yakınlarında defnedilmişlerdir. Bunların hepsi Musa Muberka'nın soyundan olan kimselerdir.

Yine o mekanın yanında İmamzade, Zeyd isminde diğer bir türbe daha vardır. Bu türbenin Hz. İmam Zeyn-ül Abidin (a.s)'ın evlatlarından birine ait olduğu kaydedilmiştir. Kabrinin üzerinde küçük bir kubbe vardır. Bu yerlerin hepsine Çehil Ahteran (kırk güneş) mezarları diyorlar.

Seyit İsmail

Azer caddesinin sonlarında Çehil Ahteran'a yakın bir yerde "Seyit Serbahş" isminde bir ziyaretgâh vardır. Büyük bir bina ve çiniyle süslü bir kubbeye sahiptir. Burada yer alan bir levha üzerinde, İsmail b. Muhammed b. Cafer Sadık diye yazılıdır. Onun şehit edildiği nakledilir.

Seyit Hamza

Kum'daki imam evlatlarından biri de İmam Musa b. Cafer (a.s)'ın oğlu Seyit Hamza'dır. Ama ona nisbet edilen bir kaç mezar vardır. Biri Kum şehrinin ortalarında Azer caddesindedir. Bu mezarın güzel bir kubbesi, avlusu ve şebekesi vardır. Biri de Şiraz şehrinin çevresindedir.

Ama, büyük bir ihtimalle o saygı değer cenab, Hz. Abdülazim'in ziyaretgâhının yanı başında defnedilmiştir. Zikredilen iki ziyaretgâh ise Hz. İmam Musa b. Cafer'in (a.s)'ın diğer torunlarına aittir.[31]

Seyit Hamza'nın türbesinin yanında İmamzade Ahmed isminde diğer bir türbe daha vardır. Bunun, İmam Musa b. Cafer (a.s)'ın evlatlarından birisinin mezarı olduğu söylenir.

31- Müntehab-üt Tevarih *kitabının sahibi, ise* "Bedayi-ül Envar" *kitabından naklen, Hamza b. Musa b. Cafer (a.s)'ın Kirman'ın Sircan şehrinde defnedilmiş olduğunu yazıyor.*

Sultan Muhammed Şerif

Kadri yüce İmam evlatlarından biri de Ebu'l- Fazl Sultan Muhammed Şerif'dir. Mezarı Kum'un Çahermerdan caddesinde Dervaze-i Kale semtinde, kendi ismiyle anılan bir mahalledir. Sultan Muhammed Şerif çok faziletli, kadri yüce birisiydi ve kendi döneminde Kum seyitlerinin büyüğü sayılırdı. Onun, İmam Zeyn-ül Abidin (a.s)'ın evlatlarından olduğu söylenir. Onun Rey şehrin'de, büyük makamlara ulaşan evlat ve torunları yaşamıştır.

Seyit Nasiruddin

Kum'daki İmam Hasan-ül Askeri Mescidi'nin karşısında "Seyit Nasiruddin"in türbesi vardır. Bazıları onun, Hz. İmam Hasan-ül Mucteba (a.s)'ın torunlarından olduğunu söylemişlerdir.

Hz. Ali bin Cafer

Ali b. Cafer ilim ve takvasıyla tanınan bir imam evladıdır. Onun faziletleri, bu kısa yazıya sığmayacak derecede çoktur. Çünkü bu büyük şahsiyet, Masum İmamlardan dördünün döneminde hayatta olmuş ve onlardan istifade etmiştir özellikle kardeşi Hz. İmam Musa b. Cafer (a.s)'ın yanında öğrenim görmüştür. O, Ehl-i Beyt Mektebi'nin en önde gelen râvilerinden biridir ve bazı te'lifleri vardır. Ricâl alimlerinin hepsi onu övgüyle anmışlardır.

Merhum Muhammed Taki Meclisi "Şerh-i Fakih" kitabında şöyle yazıyor: Ali b. Cafer'in mezarı Kum'da meşhurdur. Duyduğum üzere, Kûfe ehli o değerli insanı Kufe'ye davet etmiş, o da Medine'den Kufe'ye giderek orada Kûfe halkına hadis öğretmeye ve onlara dini konularda öncülük yapmaya

başlamış, sonra Kum halkı onun Kum'a davet etmişlerdir ve o da Kumluların isteğini kabul ederek Kum'a gelmiş ve vefat edinceye kadar Kum'da kalmış ve bu şehirde kendisine isnat edilen mezara defnedilmiştir. Mezarının onarım tarihi, Hicri 710 olarak kaydedilmiştir. Mukaddes mezarı Çahermerdan caddesinin sonunda yer almıştır.

Seyit İbrahim

Ali b. Cafer'in mezarının yakınında bulunan bir ziyaretgah daha vardır ki, onun yazı levhasında "Bu ibrahim b. Ahmed b. Musa b. Cafer-in kabridir." diye yazılıdır.

Seyit Ahmed Kasım

Kum'da mezarı bulunan meşhur imam evlatlarından diğer biri de Ahmed b. Kasım b. Ahmed b. Ali b. Cafer-üs Sadık (a.s)'dır. Çok takvalı, abid ve değerli bir zat olduğu nakledilmiştir. Mukaddes kabri, Kum'un Sümeyye Caddesindedir. Değerli bacısı Fatime de aynı yerde metfundur.

Bu türbenin binasının Hicri 708 yılında yapıldığı yazılmıştır.

Seyit Cemaleddin

Seyit Cemaleddin'in mübarek mezarı, Kum'un güney batısında şehrin takriben bir fersah uzaklığında, Erak yolu üzerinde yer almıştır. Küçük bir kubbesi vardır. Hz. Musa b. Cafer (a.s)'ın evlatlarından olduğu söyleniyor.

Seyit Hadi Ve Mehdi

Cemkeran köyünde, Cemkeran mescidinin yakınlarında iki ziyaretgâh vardır. Bunlardan birinde Seyit Hadi, Mehdi ve Nasiruddinin mezarları bulunmaktadır. Bunların Hz. İmam

Zeyn-ül Abidin (a.s)'ın evlatlarından oldukları söylenmiştir. Diğer ziyaretgâhta da iki mezar vardır; biri Seyit Cafer'e diğeri ise Sakine Hatun'a aittir. Onların Seyit Nasiruddin'in evlatları oldukları söylenmektedir.

Seyit Ahmed

Kum'un kutsal mekanlarından bir diğeri de, Hakferec mahallesinde Vadi-üs Selam mezarlığının önünde yer alan ve Seyit Ahmed'in mezarıdır. Nesebinin Hz. Zeyn-ül Abidin (a.s)'a ulaştığı söylenmektedir.

Seyit İbrahim ve Seyit Muhammed

Kum şehrinin diğer bir kutsal mekanı da, Seyit Muhammed ve Seyit İbrahim'in mezarlarıdır. Bu mezarlar Şah İbrahim diye meşhur olan caddededir.

Seyit İbrahim'in çini ile örtülü bir kubbesi vardır. Kabirlerin üzerindeki yazılara göre mübarek nesepleri Musa b. Cafer (a.s)'a erişiyor.

Seyit Cafer

Seyit İbrahim'in mezarının yakınlarında Seyit Cafer isminde bir mezar vardır; nesebi kamil bir şekilde kaydedilmemiştir.

Seyit Ali

Yine Kum'un meşhur ziyaret yerlerinden birisi de Seyit Ali'nin mezarıdır. Mezarı Bacek caddesinin sonlarında yer almıştır. Halkın teveccüh ve ilgisini kendisine toplamıştır. Bu değerli şahsiyet hakkında bazı kerametler de nakledilmiştir. Mübarek nesebi şöyle kaydedilmiştir: Seyyid Ali b. İbrahim b. Cafer b. Abbas b. Emir-ül Müminin (a.s) olarak maruftur.

Seyit Ahmed

Seyit Ali'nin mezarının yakınlarında, Seyit Ahmed'in mezarı vardır. Mezarın üzerindeki yazıya göre Muhammed-i Hanefi'nin torunlarındandır. Türbenin normal bir binası, avlusu ve çiniyle döşeli bir kubbesi vardır. Kubbenin tavanına süls hattıyla on dört masum (a.s)'ın mübarek isimleri alçı üzerine yazılmıştır.

Dört Seyit

Bu seyitlerin türbesi Rey yolunun haricinde bir bağın içersindedir. O dört seyit şunlardır: Seyit Hasan, Seyit Hüseyin, Seyit İbrahim ve Seyit Cafer. Bunların hepsinin de Hz. Zeynül Abidin (a.s)'ın evlatlarından olduğu söylenir.

Seyit Tayyib ve Tahir

Kum şehrinin takriben 6 km. uzaklığında Rey yolunun yakınlarında Seyit Tayyib ve Tahir'in mezarı bulunmaktadır. Neseblerinin Hz. Zeyn-ül Abidin (a.s)'a ulaştığını yazmışlardır. Bunların Hz. İmam Hasan (a.s)'ın torunlarından olma ihtimali de vardır. Bu türbe, son zamanlarda bazı hayırsever kimselerin çabasıyla güzel bir şekilde onarılmıştır.

Seyit Cafer Garip

Mezarı Cemkeran mescidinin yakınlarında (Kaşan'ın eski yolunun üzerinde) bir bağın ortasında yer almıştır. Bu mezarın Hz. İmam Musa b. Cafer (a.s)'ın torunlarından birine ait olduğu söyleniyor. Fakat bu hususta kesin bir bilgi elde yoktur.

Seyit Cemal

Seyit Cafer Garib'in yakınında, Seyit Cemal isminde diğer bir türbe daha vardır. Onun, Hz. İmam Musa b. Cafer (a.s)'ın torunlarından olduğunu söylemişlerdir.

Seyit Zeyd

Kum'daki mukaddes mezarlardan biri de Seyit Zeyd'in mezarıdır. Onun mukaddes mezarı da Azer caddesinde, Seyit Hamza'nın mezarının yakınında yer almaktadır. Bazıları onun, İmam Zeyn-ül Abidin (a.s)'ın evlatlarından olduğunu söylemişlerdir.

"Şeyhan" Mezarlığı

Hz. Masume'nin türbesinin yakınında yer alan kutsal mekanlardan biri "Şeyhan" mezarlığıdır. Bu mekanda, Ehl-i Beyt İmamlarının ashabından bir çok büyük muhaddis ve alimin mezarı bulunmaktadır. Örneğin: Hz. İmam Rıza (a.s)'ın değerli ashabından olan Zekeriyya b. Adem ve onun amcası oğlu Zekeriyya b. İdris'in mezarları "Şeyhan" mezarlığındadır. Büyük alimlerden olan Mirza-i Kummî'nin mezarı da buradadır. Şeyhan mezarlığının karşısında Ali b. Hüseyn b. Babeveyh'in mezarı bulunmaktadır. Bu büyük zatları, da ziyaret edip, tazim etmek, fatiha okumak iyidir.[32]

32- Bu İmam evlatlarının nesebi hakkındaki açıklamalarda, Merhum Hacı Şeyh Muhammed Hüseyn Nasir Şeria'nın araştırmalarından istifade edilmiştir. Şunu da burada hatırlatmak gerekir ki İslam İnkılabı'ndan sonra bu türbelerin hemen hemen hepsinde güzel bir şekilde onarılmış ve genişletilmiştir.

CEMKERAN CAMİİ

Kum'daki önemli kutsal mekanlardan biri de Cemkeran mescididir. Kum'a altı kilometre uzaklıkta, Kum-Kaşan yoluna yakın bir yerde bulunan bu mescit, Hz. İmam Zaman'ın (Hz. Mehdi (a.s)'ın) emri üzere yapılmıştır. O mukaddes mekanda ibadet ve namazın çok fazileti vardır. Orada namaz kılan, ibadet, dua ve ziyaret eden kimseler, İmam (a.s)'ın teveccüh ve lütfüne mazhar olur inşaallah. Bu mukaddes; mekan ilahi kerametlerin açıkça tecelli ettiği ve halkın hacetlerinin reva olduğu ve Allah'ın izniyle çaresiz dertlerin çözümlendiği ve daha önemlisi ehliyetli insanların manevi feyizler elde ettiği bir yer olarak müminler arasında tanınmaktadır. Bu Mescidin, İmam (a.s)'ın mübarek emri ile yapılması olayını, Merhum Mahaddis-i Nurî (Muhaddis-i Kummî'nin üstadı) Necm-üs Sakıb adlı kitabında; "Tarih-i Kum" kitabından naklen şöyle yazmıştır:

Hasan b. Musle'den nakledilmiştir ki: 393 H. Kameri'nin Ramazan ayının 17. gecesi, kendi evimde uyumuştum. Aniden bir kaç kişiden oluşan bir grup kişi, gece yarısı evimize gelerek beni uykudan uyandırıp şöyle dediler: "Kalk, İmam Zaman (a.s) seni istiyor." Kalkıp onlarla birlikte mescidin şimdiki yerine geldik. Oraya varınca İmam (a.s)'ın bir cemaatle birlikte, bir tahtın üzerinde oturduğunu gördüm. İmam bana buyurdular ki: "Git Hasan b. Müslim'e söyle: Bu yer kutsal bir mekandır; Allah-u Teala bu mekanı seçmiştir. Ama (sana ait olmayan bu yeri) sen alıp kendi tarlalarına eklemişsin; Allah (bu

günahın için senin iki genç çocuğunu senden aldı ama yine de uyanmadın. Eğer bu işini sürdürecek olursan, beklemediğin bir yönden Allah'ın belası seni yakalayacaktır.

Ben de, "Halk bu sözü tasdik etmez; bana bir nişane gösterin" diye arzettiğimde, İmam (a.s) şöyle buyurdu: "Biz burada bir nişane bırakıyoruz; halka söyle bu mekana saygı göstersinler, onu yapıp onarsınlar, orada dört rekat namaz kılsınlar... Kim bu mekanda bu namazı kılarsa, Kabe'de namaz kılmış gibi olur..."

Hasan b. Musle ve bir grup insanlar, İmam (a.s)'ın sözüne itaat edip orada bir cami yaptılar.[33] Cemkeran camii, günümüzde Hz. Mehdi *aleyhisselam*'ı seven ve kalpleri o İmamın aşkıyla tutuşan milyonlarca insanları ziyaret ve ibadet için uzak ve yakın yerlerden oraya toplayan çok muhteşem bir merkez sayılmaktadır. Özellikle Cuma ve çarşamba geceleri, on binlerce insan bu mukaddes camide sabaha kadar namaz, ibadet ve duayla meşgul oluyorlar ve hacetlerinin reva olması için dualarında Hz. Mehdi *aleyhisselam*'ı Allah yanında vesile kılıyorlar. Bu mukaddes mekanda, sayısız kerametlerin Allah'ın emriyle gerçekleştiği, müminlerin yanında mütevatiren sabittir ve bu konuda bir kuşku yoktur.

33- Tarih-i Cedid-i Kum, *s.147.*

KUM'DAKİ DİNİ MEDRESELER

Hicri birinci yüzyıldan itibaren yani Eş'ari Araplarının Kum'a geldikleri dönemden bu yana, Kum, İslami ilimlerin öğrenim merkezi haline gelmiştir.

Şu anda, Kum şehrinde onlarca medrese vardır. Bu medreselerde, İslamî ilimler çeşitli kademlerde okutulmaktadır. Fıkıh, kelam, tefsir, hadis, mantık, felsefe, irfan, edebiyat heyet matematik vb. dallarda yüksek tahassüslere sahip bilginler yetişmektedir. Bu medreselerde, fazilet, ilim ve manevi temizlik uğruna çaba gösteren İran'ın içinden ve diğer ülkelerden gelmiş binlerce talebe bulunmaktadır.

Feyzi'ye Medresesi

İmam Hümeyni (r.a), gibi büyük şahsiyetlerin yetiştiği Feyziye medresesi, Kum'un en eski ve meşhur medreselerinden biridir. Bu medrese Hz. Masume (a.s)'ın hareminin avlusuyla bitişiktir.

Rezeviye Medresesi

Nakledilene göre İmam Rıza (a.s), Merv'e (Horasan'a) doğru hareket ettiklerinde Kum'a da uğramışlardır. İmam'ın kaldığı evin yerinde güzel bir medrese bina edilmiştir. Bazıları o medresenin İmam Rıza'nın emriyle yapılmış olduğunu da söylüyorlar. Bu medrese Azer caddesinde yer almıştır.

Bunlardan başka, *Daruşşifa*, *Hüccetiye*, *Masumiye*, ve *İmam Humeyni* gibi bir çok büyük medrese bu gün mukaddes kum kentinde mevcuttur.